

MECANISMELE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Dumitru PULBERE,
președintele Curții Constituționale a Republicii Moldova

SUMMARY

The study of human rights came into an authentic international phenomenon of political and legal nature during last decade, implying almost all nations due to its intensity and spreading. Thus, human rights became a much-discussed subject, which allowed, by means of the Universal Declaration of Human Rights, to adopt numerous international regulations, provided with many mechanisms for their application into practice.

The adhesion of the Republic of Moldova to the Council of Europe and the ratification of the European Convention for the Protection of Human Rights and of its additional protocols imposed a very detailed analysis of the legislation into force, according to actual social necessities and to criteria of a rule of law, as well as the study of all provisions that are contrary to the Universal Declaration of Human Rights.

Cercetarea drepturilor omului a căpătat în ultimul deceniu proporțiile unui autentic fenomen politic și juridic internațional, implicând prin intensitatea și extinderea sa aproape toate popoarele globului. Drepturile omului au devenit, astfel, un subiect extrem de discutat care, având la bază Declarația Universală a Drepturilor Omului, a contribuit la adaptarea unui număr impresionant de reglementări internaționale, cu numeroase mecanisme de aplicare în practică.

În ultimii ani abordarea problemelor fundamentale ale protecției juridice a drepturilor omului a cunoscut o schimbare optică și în Republica Moldova, cele trei puteri ale statului - legislativă, executivă și judecătorească

- angajându-se plenar în soluționarea lor. Mass-media a acordat, la rândul lor, un spațiu larg problemelor teoretice, dar mai ales celor practice din domeniu.

Odată cu aderarea Republicii Moldova la Consiliul Europei și ratificarea Convenției Europene a Drepturilor Omului, a protocoalelor adiționale, în țară se impune o judicioasă reexaminare a legislației în vigoare corespunzător necesităților sociale actuale și criteriilor unui stat de drept, accentul fiind pus pe abordarea tuturor prevederilor ce vin în contradicție cu Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Orice aport în domeniul legislativ, ce ține de componenta drepturilor omului, din partea specialiștilor și oamenilor politici, permite realizarea

și perfecționarea cadrului juridic în care se desfășoară activitatea societății noastre. În acest caz, statului îi revine obligația de a crea mecanismele necesare garantării respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, la nivelul standardelor și prevederilor actelor normative și experienței țărilor cu o lungă tradiție democratică.

Dacă e să ne referim la Republica Moldova, ar fi de notat că printre instituțiile de stat preocupate de apărarea drepturilor omului este și Curtea Constituțională. În această ordine de idei unul dintre mijloacele cele mai importante de asigurare a respectării drepturilor omului este constituirea controlului constituționalității. Dat fiind faptul că drepturile omului sunt consacrate și garantate prin Constituție, dezvoltate prin legi, concordanța acestora cu Constituția reprezintă o acțiune firească într-un stat de drept, de natură a asigura respectul pentru valorile umane.

Din punctul de vedere al dreptului constituțional, primatul normelor și prevederilor constituționale față de orice alte reglementări legislative existente în stat, ca și ascendența morală, politică și juridică a principiilor constituționale, implică asigurarea controlului constituționalității legilor și organizarea acestuia pe o bază eficientă.¹

În ceea ce privește sancțiunea supremației Constituției în literatura de specialitate se expun mai multe ipoteze: absența unui control (din considerentele că legea este expresia voinței suverane, iar puterea suverană este incontrollabilă); înființarea controlului prin opinia publică; controlul prin

referendum; asigurarea controlului printr-un organ politic; efectuarea controlului printr-un organ jurisdicțional; recurgerea la un organ unic special și specializat.

În Republica Moldova, în cadrul discutării problemelor instituirii controlului constituționalității în Parlament, a prevalat ideea instituirii unei Curți Constituționale, ca organ jurisdicțional special și specializat. Un asemenea sistem nu aduce atingere principiului suveranității Parlamentului și nici principiului separării puterilor în stat. Astfel, inclusiv în domeniul legislativ, activitatea desfășurată de Parlament se subordonează și ea Constituției.

Nefiind un organ esențialmente și exclusiv jurisdicțional, fiind situat între puteri, el poate exercita și alte prerogative: veghează respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui Republicii Moldova, confirmă definitiv rezultatele sufragiului, hotărăște asupra chestiunilor având ca obiect constituționalitatea unui partid politic etc.; trebuie menționat că hotărârile Curții Constituționale sunt definitive și nu pot fi atacate de nimeni.

Fiind una din cele mai tinere instituții de jurisdicție constituțională din Europa, Curtea Constituțională a Republicii Moldova și-a început activitatea la 23 februarie 1995. Potrivit art. 123 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova² și art. 1 alin.(2) din Legea cu privire la Curtea Constituțională³, acest organism este independent față de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției. Curtea Constituțională o să stabilească ea însăși limitele de competență. Ea are dreptul de a solicita orice fel de informații, documente și acte

de la autoritățile publice, alte persoane juridice, indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare juridică.

Judecătorii Curții Constituționale sunt independenți în exercitarea atribuțiilor lor și inamovibili pe toată durata mandatului. Faptul că au fost desemnați de cele trei autorități (Parlament, Președintele Republicii Moldova și Consiliul Superior al Magistraturii) nu se reflectă asupra activității pe care o desfășoară. Judecătorii nu mai păstrează nici un fel de raporturi de dependență cu forumurile care i-au desemnat, lucru adevărat și prin faptul că judecătorilor le este interzis să facă parte din partide politice (art. 11 din Legea cu privire la Curtea Constituțională).⁴ Problema actelor Curții Constituționale este reglementată prin Capitolul 9 (art. 61-73) din Codul jurisdicției constituționale.

În decursul activității sale, prin deciziile și hotărârile pronunțate, Curtea Constituțională a adus importante contribuții legate de compatibilitatea sau incompatibilitatea unor legi cu respectul drepturilor fundamentale, prevăzute de Constituție.

Numărul hotărârilor Curții Constituționale, prin care au fost declarate neconstituționale prevederile unui șir de acte normative, este mare, de aceea este imposibilă enumerarea multora dintre ele. Țin doar să menționez că acestea contribuie la implicarea activă a Curții Constituționale în asigurarea concordanței legislației țării noastre cu principiile statului de drept.

E de notat în același timp că printre instituțiile de stat ce asigură garantarea și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale se numără și instanțele

judecătorești.

Justiția, prin definiție, trebuie să garanteze drepturile cetățenilor împotriva oricăror abuzuri, sancționând pe cei vinovați de încălcarea legii și restabilind drepturile ce au fost încălcate. Cu toate că aceste lucruri par astăzi firești, nu întotdeauna justiția a avut atât de clar stabilite sarcinile pe care trebuie să le îndeplinească. Ideea implicării justiției în apărarea drepturilor omului este o creație modernă, legată de însuși conceptul existenței acestor drepturi.

În antichitate a avut o largă circulație principiul „fiat justiția pereat mundus” (să se facă dreptate chiar dacă ar fi să piară lumea).⁵

Este cert, că o asemenea concepție absurdă despre justiție nu are nimic în comun cu apărarea drepturilor omului. Astfel, cunoscutul diplomat și jurist Nicolae Titulescu susținea că „sub abstracțiunea legilor se mișcă oamenii și a-i sacrifica unui exces de logică, înseamnă a zice: „Omul este făcut pentru lege, iar nu legea pentru om”, ceea ce este o absurditate”⁶. Pentru a reflecta mai bine rolul justiției în apărarea drepturilor omului urmează a fi analizate: garanțiile constituționale; mecanismul actual de organizare judecătorească; rolul apărării în procesul penal; valoarea căilor de atac ca mijloace de asigurare a respectării drepturilor omului.

Într-un stat de drept, unde funcționează principiul separării puterilor, pentru a-și putea îndeplini sarcinile de mare răspundere, ce le revin, judecătorii trebuie să fie independenți și să se supună numai legii.

Constituția Republicii Moldova

precizează statutul judecătorului, stipulând on art. 116 că judecătorii sunt numiți on funcție de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Ei sunt inamovibili potrivit legii.

Cu privire la statutul judecătorului trebuie de precizat că funcția de judecător este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția activității didactice sau științifice. Rațiunea acestei prevederi constă on dorința de a asigura condițiile necesare pentru păstrarea independenței persoanelor care funcționează on magistratură. Dacă s-ar fi acceptat ondeplinirea și altor funcții, ar fi existat dubii asupra obiectivității sale depline on judecarea cauzelor, ontrucot asupra lui puteau fi exercitate presiuni sau influențe.

On conformitate cu art. 115 din Constituția Republicii Moldova, justiția se onfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin Curtea de Apel și prin judecătorii. Este interzisă onființarea de instanțe extraordinare. On același timp, pentru anumite categorii de cauze pot funcționa, potrivit legii, judecătorii specializate.

Ședințele de judecată on toate instanțele judecătorești sunt publice. Judecarea proceselor on ședința onchisă se admite numai on cazurile stabilite prin lege, cu respectarea tuturor regulilor de procedură. Onsă ompotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și organele de stat competente pot exercita căile de atac, on condițiile legii.

Legea cu privire la statutul judecătorului reglementează pe larg condițiile pentru admiterea, numirea și avansarea on corpul magistraților,

precizond on ce constau drepturile și obligațiile acestora⁷. Astfel, se prevede că magistrații nu pot fi reținuți, supuși aducerii silite, arestați sau trași la răspundere penală fără acordul Consiliului Superior al Magistraturii și al Președintelui Republicii Moldova sau, după caz, al Parlamentului. Judecătorul, membrii familiei sale și averea lor se află sub protecția statului. La cererea judecătorului sau a președintelui Curții Supreme de Justiție ori, după caz, a ministrului justiției, organele afacerilor interne sunt obligate să ia măsurile de rigoare pentru asigurarea securității judecătorului și a membrilor familiei lui, integrității bunurilor acestora. Judecătorul are dreptul să fie asigurat de către organele afacerilor interne cu mijloace de apărare.

Magistrații nu pot fi eliberați din funcție decot on caz de demisie, pensionare, lichidarea sau reorganizarea instanței judecătorești; dacă judecătorul refuză să fie transferat ontr-o altă instanță de judecată; on caz de comitere sistematică de abateri disciplinare; de pronunțare a sentinței definitive de onvinuire; de pierdere a cetățeniei Republicii Moldova; refuzul de a depune jurământul sau oncălcarea lui; imposibilitatea de ondeplinire a funcției de judecător pe motiv de sănătate, neputond fi eliberat on cazul reontoarcerii lui la serviciu după boală; expirarea omputernicirilor; constatarea calificării insuficiente; constatarea capacității de exercițiu restronse sau a incapacității de exercițiu prin hotărârea judecătorească definitivă; decesul judecătorului sau recunoașterea decesului prin hotărâre judecătorească definitivă.

O importantă prevedere a legii este aceea care dispune că dacă ompotriva unui magistrat se pune o mișcare o acțiune penală, el va fi suspendat din funcție până la rămonerea definitivă a hotărârii; o caz dacă i se constată nevinovăția, el va fi repus o drepturile avute anterior, fiindu-i restituite drepturile bănești de care a fost lipsit. Altă idee demnă de reținut este cea menționată o art. 20 din Legea cu privire la statutul judecătorului, potrivit căreia promovarea sau transferarea magistraților se poate face numai cu consimțământul acestora, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, de către Președintele Republicii Moldova sau, după caz, de Parlament. O lege sunt prevăzute dispozițiile generale o legătură cu răspunderea disciplinară a magistraților. Abaterile disciplinare ale acestora se iau o dezbateră o cadrul colegiului disciplinar, organ constituit pe longă Consiliul Superior al Magistraturii, o conformitate cu Legea cu privire la colegiul disciplinar și la răspunderea disciplinară a judecătorilor⁸.

Un mijloc important de protejare și restabilire a drepturilor omului, oncălcate o cadrul realizării justiției sunt căile de atac, atot ordinare, cot și cele extraordinare.

Ponă-n 1996 sistemul căilor de atac păstra, de fapt, o singură cale ordinară de atac – recursul, ontemeiată pe necesitatea păstrării numai a două grade de jurisdicție.

Modificările operate o anul 1996 vizează, pe de o parte, sporirea numărului căilor de atac ordinare la două - apelul și recursul, pe de altă parte, sporirea și reprofilarea căilor

extraordinare de atac – contestația o anulare, revizuirea procesului, recursul o anulare și demersul o interesul legii.

Introducerea acestor importante modificări privind exercitarea căilor de atac, reprezintă un pas onainte o dezvoltarea legislației noastre, o conformarea ei standardelor internaționale.

Actualmente, conform Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 1282-III din 02.06.2003, căile ordinare de atac cunoscute sunt apelul, recursul ordinar, iar căile extraordinare de atac sunt recursul o anulare și revizuirea procesului penal. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 1294-III din 09.06.2003 prevede drept căi de atac a hotărârilor judecătorești apelul, recursul și revizuirea.

Procuratura, fiind una din instituțiile de stat ce asigură garantarea și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale, ea oși exercită atribuțiile ca organ autonom o sistemul organelor judecătorești. Principiile de organizare și activitate a Procuraturii o Republica Moldova sunt descrise pe larg o Constituția Republicii Moldova (art. 124-125) și, o special, o Legea cu privire la Procuratură⁹.

Procuratura supraveghează executarea exactă și uniformă a legilor de către organele administrației publice, persoanele juridice și fizice, asociațiile lor. Procuratura apără legalitatea, drepturile și libertățile cetățenilor, contribuie la onfăptuirea justiției o condițiile legii.

Organele Procuraturii acționează public, conlucrează cu organele autorităților publice, comunică Parlamentului, Președintelui Republicii

Moldova, Guvernului și organelor administrației publice centrale de specialitate și locale starea legalității, iar în cazurile necesare, în limita competenței lor, fac propuneri și iau măsuri pentru restabilirea legalității.

Funcțiile Procuraturii se referă atât la activitatea judiciară propriu-zisă, cât și la activitatea preventivă și de control al executării legislației.

Obiecțiile forte aduse în legătură cu subordonarea Procuraturii unei autorități administrative (Guvernului Republicii Moldova sau Ministerului Justiției) pornesc de la faptul că în felul acesta magistrații ar putea fi împărțiți în două categorii: judecători și procurori, unii fiind complet independenți, în timp ce alții ar depinde de executiv, ceea ce ar avea un efect nedorit asupra desfășurării actului de justiție.

Spre deosebire de judecător, procurorul, nu emite o hotărâre judecătorească, lui revenindu-i atribuții exterioare deliberării judecătorești privitoare la promovarea justiției, apărarea legalității, a drepturilor cetățenilor și a interesului public, ocrotit de lege și chiar prin garantarea independenței instanțelor judecătorești.

În plus, în fața instanțelor judecătorești procurorii sunt independenți, ei subordonându-se numai legii. Dacă procurorul va fi subordonat executivului, va executa sarcinile primite de la acest organ – poate să primească o dispoziție să nu declare recurs împotriva unei hotărâri ilegale și neontemeiate, astfel, nu se va exercita controlul asupra hotărârii respective.

Considerăm că pentru procuror

trebuie asigurat același statut ca pentru judecător (prevăzut actualmente de art. 2 din Legea cu privire la Procuratură): independență, subordonare doar legii; o activitate în care să nu aibă imixtiuni executivul. De aceea nu trebuie acceptată nici ideea ca Procuratura să fie subordonată direct Guvernului, și nici ideea de a fi subordonată Ministerului Justiției.

Astăzi, avem o Procuratură care nu face parte din nici un sistem al organelor statului, nesubordonată nimănui și necontrolată de nimeni. Avem o Procuratură care constituie a patra putere în stat, o soluție perfect originală.

Computernicirile respective sunt realizate de întregul sistem unic și centralizat al organelor procuraturii, care include: Procuratura Generală; Procuratura Găgăuziei; procuraturile raionale, municipale și de sector; procuraturile specializate (militară, de transport, anticorupție etc.).

Executarea ordinelor și indicațiilor Procurorului General privind executarea urmăririi penale este obligatorie pentru toate organele de urmărire prealabilă și cercetare penală; în cazul în care ordinele și indicațiile date de el nu corespund legii, le anulează personal.

Procurorii ierarhic inferiori sunt numiți de Procurorul General și ei sunt subordonați. Procurorul este independent, imparțial și inamovibil, potrivit legii. Imunitatea procurorului se extinde asupra locuinței sale, încăperii de serviciu, mijlocului de transport, mijloacelor de telecomunicații, corespondenței, bunurilor personale și documentelor.

Procesul penal împotriva procu-

rorului poate fi intentat în condițiile prevăzute de Codul de procedură penală.

Pentru a reflecta mecanismul apărării drepturilor omului în cadrul activității organelor procuraturii, este bine venită analiza detaliată a direcțiilor de activitate ale acestora.

Supravegherea generală este supravegherea exercitată de procuror asupra executării legilor de către organele administrației publice centrale și locale, agenții economici, alte persoane juridice și fizice, precum și asociațiile lor. Controlul respectării legilor se exercită numai în urma comunicărilor despre încălcarea legislației, care necesită luarea de atitudine din partea procurorului.

La exercitarea supravegherii, în limitele competenței sale, procurorul este în drept să ceară conducătorilor și altor factori de decizie prezentarea documentelor, materialelor, datelor statistice, organizarea controlului și reviziei activității agenților economici aflați în subordonarea și sub controlul lor, precum și factorilor de decizie, specialitate, apărute pe parcursul exercitării supravegherii, efectuarea unor expertize, controale ale materialelor, informațiilor, comunicărilor sosite la Procuratură și să-i oblige a prezenta procurorului rezultatele controalelor.

Procurorul poate, de asemenea, să citeze factori de decizie și cetățeni, să le dea explicații orale sau scrise privitor la încălcările legii, să audieze comunicările și explicațiile conducătorilor organelor administrației publice, agenților economici și ale altor persoane juridice privind starea legalității din organizațiile care se află în subordinea

și sub controlul lor. Cetățenilor care sunt citați în Procuratură li se oferă anumite garanții și compensații.

Organele administrației publice, organizațiile obștești sunt sesizate de procuror pentru lichidarea încălcărilor de lege, cauzelor și condițiilor ce favorizează aceste încălcări.

În cadrul exercitării atribuțiilor sale, procurorul emite trei categorii de acte: recursuri, sesizări și ordonanțe.

Prin Legea cu privire la Procuratură cetățenilor le este asigurat dreptul la reabilitare. În caz de reabilitare ulterioară a persoanei de către instanța judecătorească sau de către organele Procuraturii, informațiile despre încălcarea legalității, care compromit cetățeanul și care sunt date publicității nemijlocit de către organele Procuraturii, trebuie să fie dezmințite de procuror în același mod în care au fost date publicității, nu mai târziu de o lună după intrarea în vigoare a deciziei de reabilitare, pronunțate în instanța judecătorească sau de Procuratură.

Mecanismul protejării drepturilor omului este asigurat și de contribuția procurorului la onfăptuirea justiției în instanțele judecătorești.

În conformitate cu legea, procurorul participă la dezbaterile tuturor cauzelor penale, cauzelor civile, cauzelor privind litigiile economice și contravențiile administrative intenționate de ei în cazurile în care se impune apărarea intereselor minorilor, bătrânilor, handicapaților, persoanelor aflate în dependență materială sau de serviciu, precum și a intereselor statului și a societății în ansamblu (legitimarea efectuării alegerilor, referendumurilor ș.a.), precum și în alte cazuri prevăzute

de lege.

De competența procurorului țină supravegherea respectării legilor în locurile de recluziune, de executare a pedepsei și a altor măsuri de constrângere, stabilite de instanța judecătorească, precum și în instituțiile psihiatrice judiciare.

Procurorul este obligat să elibereze imediat fiecare persoană ținută ilegal în locurile de recluziune sau reținută, prin încălcarea legii, în detențiune preventivă, supusă altor măsuri de constrângere.

Hotărârile și dispozițiile emise de procuror privind respectarea modului și condițiilor, stabilite de lege, de detenție a persoanelor reținute, a arestaților, a condamnaților la privațiune de libertate și la alte pedepse, precum și a persoanelor cărora le sunt aplicate alte măsuri de constrângere, sunt obligatorii spre executare administrației, precum și organelor care execută sentința instanței judecătorești, pronunțate persoanelor condamnate la pedepse neprivative de libertate.

Realizând sarcinile impuse prin lege în competența sa, Procuratura protejează drepturile omului în mod direct și real, dispunând în acest sens de porghii concrete.

Instituția avocatului parlamentar (ombudsmanul) constituie un mijloc național de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Ombudsmanul (din suedeză - cel ce pledează pentru altul), adoptat de limbajul universal, este o instituție recunoscută de constituție sau de o lege a organului legislativ competent acesteia, condusă de o persoană independentă, care răspunde de actele sale în fața

Parlamentului, primește plingerile cetățenilor și acționează din proprie inițiativă pentru a apăra legalitatea actelor juridice sau administrative, face recomandări sau sugestii, face publice informările anuale¹⁰.

În sistemul nostru constituțional a fost aleasă denumirea de avocat parlamentar, considerându-se că în conștiința și în limbajul nostru avocatul este cel care îi apără pe cei neadrecțiți.

Instituția ombudsmanului are funcția de supraveghere a respectării drepturilor fundamentale și a legalității; de cercetare și de control al administrației publice; de mediere sau sugerare a unor măsuri legale; de sancționare sau penalizare a autorităților care îngreuiază activitatea.

Toate aceste prerogative dau imaginea unei instituții care se constituie într-o garanție proprie statului de drept, având scopul de a asigura cetățeanul împotriva abuzurilor statului.

Ombudsmanul este un omputernicit al Parlamentului, cu autonomie deplină, însărcinat de legislativ cu controlul executivului privind problemele referitoare exclusiv la administrația publică, fără a le putea îndeplini imediat sau a le modifica direct acțiunile. El nu este legiuitor, deoarece nu poate aproba măsuri cu forță de lege; nu este mecanism de guvernare, nefiind capabil să ia decizii în politica țării; nu este avocat, cu competență de a apăra cetățenii în tribunale sau probleme personale. Prevederile care reglementează instituția ombudsmanului în Republica Moldova sunt cuprinse în Legea cu privire la avocații parlamentari¹¹.

Instituția avocaților parlamentari a fost introdusă în Republica Moldova

după modelul țărilor scandinave și ale altor state, on care există un organ independent, avond prerogativa să exercite un control asupra actelor de guvernământ.

Așadar, activitatea avocatului parlamentar este menită să asigure garantarea respectării drepturilor și libertăților constituționale ale omului de către autoritățile publice centrale și locale, instituții, organizații și ontreprinderi, indiferent de tipul de proprietate, asociațiile obștești și persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile.

Avocații parlamentari contribuie la repunerea on drepturi a cetățenilor, la perfecționarea legislației ce ține de domeniul apărării drepturilor omului, la instruirea juridică a populației prin aplicarea procedeeelor menționate on lege.

Parlamentul numește trei avocați parlamentari, care sont egali on drepturi și au atribuții egale. Numirea lor on funcție se efectuează cu votul majorității deputaților aleși, pentru un mandat de 5 ani.

Avocat parlamentar poate fi orice cetățean al Republicii Moldova care a atins vârsta de 35 ani, are studii juridice superioare, posedă cunoștințe on domeniul apărării drepturilor omului și se bucură de autoritate on societate.

Avocatul parlamentar nu poate deține nici o funcție electivă sau publică, nu poate practica alte activități retribuite, cu excepția activității didactice și științifice. El nu are dreptul să desfășoare nici activitate politică, nici să fie membru al unui partid sau organizații social-politice.

Prevederea respectivă este de natură

a onlătura orice dubii sau suspiciuni cu privire la obiectivitatea acestui onalt demnitar și a moralității sale. Pe de altă parte, prevederea menționată oi conferă o independență, on special față de organele executive și ale administrației de stat, ale căror acte este chemat să le controleze.

Capitolul II (art. 13-34) din Legea cu privire la avocații parlamentari declară că avocații parlamentari examinează sesizările cetățenilor Republicii Moldova, cetățenilor străini și apatrizilor care locuiesc permanent sau se află temporar pe teritoriul ei, ale căror drepturi și interese legitime au fost oncălcate on Republica Moldova.

Formularea de drepturi și interese legitime o consider discutabilă, deoarece nu este atot de simplu să se determine, on toate cazurile, ce se onțelege printr-un interes legitim. Posibil că mai reușită ar fi formula: „lezarea cetățenilor trebuie să privească drepturile sau libertățile lor, on limitele stabilite de lege”.

Nu fac obiectul activității avocatului parlamentar cererile privind legile și hotărările Parlamentului, decretele Președintelui Republicii Moldova, hotărările și dispozițiile Guvernului, precum și plongerile cetățenilor al căror mod de examinare este prevăzut de legislația de procedură penală, civilă, legislația cu privire la contravențiile administrative și de legislația muncii.

Poate adresa cereri avocaților parlamentari orice persoană fizică, fără deosebire de cetățenie, naționalitate, origine etnică, vârstă, sex, apartenență politică sau convingeri religioase. Cererile sont adresate on scris on limba de stat sau ontr-o altă limbă, on conformitate cu Legea cu privire la funcționarea

limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova¹².

Avocatul parlamentar este un drept să deschidă din propria inițiativă un proces on legătură cu faptele depistate de oncălcare a drepturilor și libertăților omului.

Pentru a-și putea ondeplini on condiții corespunzătoare atribuțiile ce-i revin, on exercitarea lor avocatul parlamentar are dreptul la audiență peste rond la conducători și alte persoane cu funcții de răspundere ale autorităților publice centrale și locale, ale organelor de drept, instituțiilor, organizațiilor și ontreprinderilor, indiferent de tipul de proprietate, asociațiilor obștești, unităților militare și penitenciare.

Persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile sunt obligate să prezinte avocatului parlamentar toate materialele și documentele solicitate, oricare altă informație, necesare pentru exercitarea atribuțiilor acestuia, on cel mult 10 zile de la data solicitării, dacă on solicitare nu se prevede alt termen.

On situațiile on care se constată unele oncălcări ale dreptului petiționarului, avocatul parlamentar prezintă organului sau persoanei cu funcție de răspundere ale cărei decizii sau acțiuni (inacțiuni), după părerea sa, oncălcă drepturile și libertățile fundamentale ale omului un aviz care va conține recomandări privind măsurile ce urmează a fi luate pentru repunerea imediată on drepturile oncălcate a petiționarului și oncunoștiințează despre aceasta petiționarul.

Organul sau persoana cu funcție de răspundere care a primit avizul este obligată să-l examineze on termen de o lună și să comunice avocatului parla-

mentar on scris despre măsurile luate.

On cazul on care cererile sunt ontemeiate, avocatul parlamentar este on drept:

a) să adreseze on instanța de judecată o cerere on apărarea intereselor petiționarului ale cărui drepturi și libertăți constituționale au fost oncălcate;

b) să intervină pe lingă organele corespunzătoare cu un demers pentru intentarea unui proces disciplinar, administrativ sau penal on privința persoanei cu funcții de răspundere care a comis oncălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor și libertăților omului;

c) să sesizeze persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile asupra cazurilor de neglijență on lucru, de oncălcare a eticii de serviciu, de târăgănare și birocratism.

Avocatul parlamentar este on drept:

- să prezinte Parlamentului propuneri on vederea perfecționării legislației on vigoare on domeniul asigurării drepturilor și libertăților omului;

- să sesizeze Curtea Constituțională on vederea controlului constituționalității legilor și hotărorilor Parlamentului, decretelor Președintelui Republicii Moldova, hotărorilor și dispozițiilor Guvernului asupra corespunderii lor principiilor universal acceptate și actelor juridice internaționale cu privire la drepturile omului;

- să remită autorităților publice și locale obiecțiile și propunerile sale de ordin general referitoare la asigurarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor, la ombunătățirea activității aparatului administrativ.

La începutul fiecărui an, până la data de 20 ianuarie, Centrul pentru Drepturile Omului prezintă Parlamentului un raport despre respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în decursul anului precedent, care se publică în Monitorul Oficial.

În scopul acordării asistenței consultative avocaților parlamentari, pe lângă Centrul pentru Drepturile Omului poate fi creat un consiliu de experți din specialiști în domeniul drepturilor și libertăților constituționale ale omului.

Ombudsmanul nu este un organ care să se substituie altora, ci alături de alte autorități publice, și în special cele cu caracter executiv, sprijină respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor, fiind, astfel, un protector al tuturor. În toate sistemele de drept, instituția Ombudsmanului există în paralel cu alte mijloace de control la nivelul statului.

Experiența pozitivă a bunei funcționări a ombudsmanilor din diferite țări europene a determinat Consiliul European să analizeze cu seriozitate

ideea constituirii unui Ombudsman supranațional cu scopul de a apăra drepturile fundamentale ale omului.

Încă în 1972 Conferința Parlamentară convocată de Adunarea Consultativă a Consiliului European propunea analiza atentă a creării unui organ inspirat de Ombudsmanul scandinav, care să primească și să studieze plingerile și să aibă acces la documentele interne ale administrației publice. Chiar de la început a apărut o controversă referitoare la competențe. În 1974 Comisia Juridică a Adunării Parlamentare a considerat ca nefiind necesară desemnarea unui Ombudsman, deoarece nu există o administrație publică comunitară.

La 24 ianuarie 1985, la Bruxelles, s-au desfășurat lucrările sesiunii de lucru, convocate de Parlamentul European, la care au participat principalii membri ai Comisiei de Petiții a organului comunitar și ombudsmanii din țările CEE (Uniunea Europeană).

Scopul principal al reuniunii a fost cel de analiză a posibilităților de dezvoltare a unui sistem eficient de colaborare între toate aceste organisme, pentru o mai bună protecție a drepturilor și libertăților omului în Europa.

Comitetul de Miniștri al Consiliului European, după cea de-a 388-a reuniune a Delegațiilor Miniștrilor, care a avut loc la 23 septembrie 1985, a adoptat Recomandarea nr. (85)13 și Rezoluția 85(8), hotărând ca ombudsmanii din diferite țări să-și instituționalizeze întâlnirile cu scopul de a face schimb de opinii privind diversitatea punctelor de vedere asupra apărării drepturilor omului în fața autorităților administrative. Acest spirit de sprijinire a ombudsmanilor naționali se poate traduce în orice moment prin crearea unui Ombudsman supranațional.

Parlamentul European a ales primul Ombudsman al Uniunii Europene la 12 iulie 1971. Rolul său constă în a pune la dispoziția cetățenilor, ale căror drepturi au fost refuzate sau încălcate de către instituțiile europene, mijloace concrete de apărare.

În planul relațiilor dintre instituțiile comunitare și cetățenii Europei, Ombudsmanul european îi revine misiunea de a întreprinde demersurile firești prin recomandările sale, pentru a asigura libertatea de informare a cetățenilor și transparența din cadrul Uniunii Europene.

Orice persoană a unui stat din cadrul Uniunii Europene se poate plange Om-

budsmanului european asupra instituțiilor comunitare, exceptând doar activitatea puterii judecătorești.

Drept urmare, Ombudsmanul, fiind sesizat cu o plângere, informează instituția sau organizația în cauză, adresându-le, totodată, și recomandări. Dacă instituția respectivă nu a luat măsurile adecvate pentru rezolvarea problemei, Ombudsmanul european trimite un raport, care poate include și recomandări, către Parlamentul European și instituția comunitară vizată.

On același timp, Ombudsmanul european, deși desfășoară investigații din proprie inițiativă, nu poate deschide nici o anchetă asupra acțiunilor derulate de autoritățile statelor-membre și nici să examineze acțiunile organizațiilor internaționale.

On ceea ce privește organizațiile neguvernamentale, care activează în țara noastră, merită să li se acorde atenția cuvenită într-un capitol aparte. Aceste instituții desfășoară o amplă activitate, utilizând porghii eficiente pentru apărarea drepturilor omului. Drepturi care, spre sforșitul secolului XX și începutul secolului XXI, au devenit inseparabile de activitatea umană, o adevărată religie a începutului de mileniu.

BIBLIOGRAFIE

¹ V. Duculescu, Protecția juridică a drepturilor omului, Ed. „Lumina Lex”, București 1994. - P. 153.

² Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, în vigoare de la 27.08.1994 /Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1 1994.

³ Legea Republicii Moldova „Cu privire la Curtea Constituțională” nr. 317-XIII, din 13.12.1994, în vigoare de la 07.02.1995 /Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 8, 1995, art. 86.

⁴ On esență, activitatea Curții Constituționale cuprinde trei categorii de acte:Decizii în cazul nesoluționării în fond a sesizării, care se întocmește ca act aparte sau se consemnează în procesul-verbal; hotărâri în ceea ce privește problemele de constituționalitate, confirmarea rezultatelor referendumurilor republicane și ale rezultatelor alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova, interpretarea Constituției și rezolvarea excepțiilor de neconstituționalitate